

ХАҢЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТЭН ТАХСАР

№ 66 (8661)

2001 сый бэс ыйын 9 күнэ

Субуота

Аһымал санааланы

УЛУУС АГРОПРОМЫШЛЕННАЙ СИТИМИГЭР КИИРЭР ХАҢААЙЫСТЫБАЛАР, ТЭРИЛТЭЛЭР ҮЛЭҢИТТЭРЭ, ХАЛААНТАН ЭМСЭБЭЛЭЭБИТТЭРГЭ КӨМӨЛӨҮӨБҮН!

Быйыл саас Сахабыт сиригэр халаан ууга хаһан да буолбатах алдьархайы, издээни онордо. Ол курдук, халаан ууттуттан эмсэбэлээбит нэһилиэтиннээх көмө онорорго аналлаах СР Правительствотын комиссията онорбут бүтэһик сымпаралара уонна чакчылар чолкайдаммыттан көрдөхкө, сааскы халаан ууга республикабыт 59 нэһилиэтиннээх пууннарын тобо көтөн ааста. Ол түмүгэр 46790 киһи алдьархайга түбэстэ, 453 муниципальнай бас билэни, 2343 кэтэх хаһаайыстыба дьыллар ууга былдьанна. Ленскэй куорат уонна Томпо улууларга 4, Нам улууларга 4 бөһүөлэк олорчу ууга бардылар. Итинэн Ленскэйгэ 5 млрд. солк., Томпого 200 млн. солк., Дьоккуускайга 283 млн. солк. хоромнуу табыста.

Улахан ночооту тыа хаһаайыстыбата сүкпүтэ биллэр: 586 ынах сүөһү өллө, 30 тонна ыһыы матырыйаала ууга былдьанна. Холобур, Томпо улууун Бордон нэһилиэгэ туох баар сүөһүлүүн ууга барда, ол иһигэр 319 ынах ынахыттан эгис сотунна. Бүтүн нэһилиэк сүрүн баайа-сүөһүтэ суох хаалла.

Манньк алдьархайы, ночооту онорунарга кинилэри соргох хаалларбат инниттан республика бары тэрилтэлэр, коллективнай хаһаайыстыбалар, бааһынай хаһаайыстыбалара, биридигээн үлэһиттэр, пенсионердар туох кыалларынан көмө онорорго бэлэмнэрин биллэрдилэр. Республика таһымнаах сайын ытыллыахтаах бары культурнай-спортивнай дьаһаллар тохтотулуннар.

Биһиги улууспутугар бюджетнай тэрилтэлэр бири куннаах хамнаһынан, ол эбэтэр 440000 солк. көмө онордулар. Бу күннэргэ 8 киһилээх бастагы тутуу биригээдэтэ тэрилтэн айанка турда, аны иккис биригээдэ сүүмэрдэнэн барыахтаах.

СР Правительствотын үөһэ этилибит аналлаах комиссиятын быһаарытынан, биһиги улууспут тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанааччылар Томпо улууун Бордон нэһилиэгэр быһаччы көмөнү онорорго: сүөһүлүүн, уу харчынан уо. д. а. туох кыалларынан барытынан. Бу бэс ыйын 25 күнүгэр дьэри 30 ынах ынагы, ону таһынан төрүүр тигэһэн, тыһааһы Мындабааһыга түмэн ытыахпыт. Бу

сүөһүлэр оннуларыгар Тыа хаһаайыстыбатын уонна соботуопка министерствота улууска Красноярсктаан племенной сүөһүлэри биригээтэх. Мань таһынан, улуустаары тыа хаһаайыстыбатын управлениетин быһаарытынан, агропромышленнай ситимиз (АПС) кириэр бары хаһаайыстыбалар, тэрилтэлэр, бааһынай хаһаайыстыбаларын бары чилиэннэрэ, биридигээн үлэһиттэр, пенсионердар 50-нүү солкуобайы нэһилиэктер баһылыктарын солбуйааччыларын нөүө тыа хаһаайыстыбатын управлениетин хаасатыгар бэс ыйын 20 күнүгэр дьэри илгэлэргитигэр эбээһинэстиибит.

Суту-курааны билбит, энэринэн тэлбит Чурапчы улуун тыатын хаһаайыстыбатын бары үлэһиттэрэ бу дьаһалы таба өйдүүхтэрэ дьэн эрээнэбит.

Улуус дьаһалтатын баһылыгын солбуйааччы, тыа хаһаайыстыбатын управлениетин начальнига К.Ф. ОКОНЕШНИКОВ.

АПК үлэһиттэрин профсоюзун улуустаагы комитетин председателэ Е.Е. ВАСИЛЬЕВ.

Саман сайыммат барахсан куйаас күннэрин көрдөрбөккө, төһө да ардах кэлэ-кэлэ кута турдар, тыа-куус кэнээтэстэр улууспут олохтоохторугар бу күннэр улахан сэрэгэһинини, дуоһуууну бэлэктэттилар. П.А.Ойууускай аатынан Саха академическай драматическай театры уонун тахса сый буолан хараан, дьэ, республикабыт улуустарынан гастролларын салаалата. Бэс ыйын 2 күнүттэн П.М.Решетников аатынан народнай театр дьыттыгар дьон биһиги быскааха тоһурулар. Манна хас күнэ аайы сэттэ анар чөөстөн саала иһэ лык курдук иһинэн туолар, дьон-сэргэ ахтыллыах театрдарыгар, талааннаах артистарын, биригээн-бир киһи уйуулатын хамсагар спектакллары көрөөннөр дуоһуа сыныаналлар. Билинни курдук экономическай өттүнэн кырыымчык кинэ бэһэ элбэх киһи кытылаах улахан гастролларга сылдьып, биллэн турар, уустук. Ону ол дьыбэ, тыа сирин олохтоохторугар улахан соботуопка, үөрүүнү-хатуну, күүтүүлэх көрсүүлэр бэлэктээбит тапталлаах театрдарыгар, киһи артистарыгар иһилиэтиннээ махтала мууга суох.

Бэс ыйын 5 күнүгэр Е.Степанов туруоруутугар Алампа Софронов "Олох дьыбэрэтэ" спектаклын оонньоотулар. Болдоммут чааһыгар уот барар, спектакль киһэ 9 чаастан, биригээн төннөрүлүбэ, көрөөччүлөр көрдөһүүлэринэн түмэни уотунан салаалана. Соһуу устата сцена уонна саала биригээн тыһынан тыһыан, көрөөччүлөр күннээх түбүктэрин умайан, ол ааспыт ыраахан кэми, эрдээх олобу артистары хытта тэпкэ олорсон, хомойуларын-хоргутууларын тэбис-тэпкэ үлэһинилэр.

Спектакль кэнниттэн көрөөччүлэри харсан санааларын иһиттэн.

Е.М.Пинигина, пенсионерка:

— Саха театрын нэһэ ахтабын, кэлэр сурактарын истимин олус үөрбүтүн. Урут кэллэхтэрини хайаан да сылдьан көрөөччүбүн, дьэһи төһө да ыраабын үрдүнэн билгини да сылдьар баалаахпын. "Хаарыан хампа куока кытылын" спектакли сага көрдүм уонна бу, кырдык дьадаһа, Саха театрын үрдүккэ дабыллан дабыллан оонньоу эбит дин саныыбын. Артистар онук киһи дууһатын таарынар тыка оонньоотулар. Урут Марк Слеп-

Саха театрын күннэрэ: НОУОТ ТАПТАЛЫН ЫЛАН...

цов, Мотрена Слепцова, Ирина Максимовна оонньоууларын олус сөбүлүүр этим, билгини да солбуйааччылар элбэхтэригэр үөрдүм. Чурапчы олохтоохторугар манньк кара-балла күннэр бэлэктээбиттэригэр улахан махтанабын, тапталлаах театр-бистыгар ситиһилэри баарабын.

М.А.Борисова, Чурапчы орто оскуолатын учуутала:

— Спектакль артистар олус итэһинилээхтик, үрдүн таһымнаахтык оонньоотулар, көрөөччүлэр сыныанан, астынан ахан тэбис-тэбис. Киһи укайдылар, аймыр тыа историктэрин дьинээхтик көрдөрүлөр. Манна дьэр, талааннаах артистар Ирина Никитина, Айаал Аммосова оонньоууларын биһирээтин, киһилэр театр кэскиллэре буолаллар. Уолсайынан, тыа сирин тахсан артистар бэйэлэрини гастроллууларга олус үчүгэй, Билигин Дьоккуускайга кириэр көрөр ыраахан, сорох ардыгар кыаллыбат дьэһи, онон манньк баай репертуардаах кэлэн биһиги илгээһини сылдьалларга махтанабын.

Л.И.Сахатеева, театр старшай администратора, бэйэлэрин сиримыларын туһунан манньк кэлэстэ:

— Биһиги бу күннэр ытар-бытыгар 35 артист, уотунан, муукаанан кыргыттаннар, пенсионердар, парикмахердар уо. д. а. барыта 48 буолан табыстыбыт. Былырын Таатта улуулар сыйдымбыппыт. Муугдайга

"Нургуһун иккестэн тыһынар" дьин спектакль, Дьиниэ, К.Михайлова дойдутугар, киһи 50 сааһыгар аналлаах "Төрүүбүтүн үлэһитэ" дьин дьэри кинэ буолулар. Салгыны Одуулуунга, Төлөйгө уонна Хатылыга сыйдыахпыт.

И.А.Никифорова, артистка ("Олох дьыбэрэтэ", Маайа):

— Мин Дьоккуускайдаахы культура уонна искусство колледжин бүтэрэн Саха театрыгар артынстаабытым 5 сый буолла. Бу спектакльга 1998 сыллаахха учууталым Ефим Степанов туруоруутугар оонньообутум, онтон ыла Маайа ороолун толорбун. Былырын Таатта, Кэбэйгэ гастролларга сыйдыбыппыт, Бэйэм Суорун Омоллоон "Сайсарыгар" Кэчик, Тимофей Сметан "Покуут уонна Нургуһун" спектакльгар Нургуһун орооларын оонньоубун. "Кыс Дьилинэ бухатыр" олоххо уо. д. а. эмиэ орооллордаахпын. Бу киһи буолбут спектакллары алларый саалаттан олорон көрбүтүн уонна көрөөччүлэригэр олус махтана санаатым, киһилэр ытыстарын тыаа биһиэхэ саамый улахан ситини буолар.

ХААРТЫСКАБА: А.И.Софронов "Олох дьыбэрэтэ" спектаклигэр, Маайа — Ирина Никифорова, Уйбаан — СР П.А. Ойууускай аатынан Государственной бириэмнэтин лауреата Айаал Аммосова.

С.БОРИСОВА.

Эһигини хайдах хааччыйаллар?

АРЫЫ СЫЛБ: БИИРИГЭЭННЭР ӨӨ ХАҢААЙЫСТЫБА

Мэчирэп сааланна. Ол тэнэ ханна да үүт — ас күнүнэн эбиллэр. Үүтү тутууга, астааһынна "Чурапчы" кооператив тэрээһинэ быйыл өссө түбүстэ, кэлэстэ. Тэрээһингэ иккис ураты эмиэ баар. Ол курдук, үүт соботуопката микстээһини потребительдар нөүө барар. Ону Чыапалартаагы арыы сыаһын холобурга көрөн итэһинээх сөп.

Биһиги тийиһибиһигэр арыы сыаһар күннээх үүт-ас хайы-үйбэ астанан бүтэн, иһит — хомус суула сылдьар. Сыах 4 үлэһиттээх, ону таһынан үүт таһытыгар чааһынай киһи Василий Тимофеевич Михайлов сөбүлэһэн кирибит. Киһи ГАЗ — 53 бортовой автомашина бөтөнүнэн таһар.

Сыах иллэрээ эрэ сыл, нэһилиэк баһылыгынан А.М.Кириллин олодобуна, сага тутуулаан үлэһит кирибит. Бэртээхэй тутуу. Аны эргэ сыахтан букатын атын микстээх тутуулуубут буолан, бадыбалыгар тийэ сага. Үлэһит уусулуобуа эрэ баар эбит. Кырдыга да, бу дьорус коллектив манньк бары өттүнэн хааччыллылаах уусулуобуа үлэһиттэр кыргыттар. Тоо дьыбэ, Тамара Николаевна Михайлова маастардаах бу арыы сыага улууска биригээн-көстөр бастын үлэһит.

Быйылгы тэрээһин да онук. Сыах үүтү тутуу саас муус устар мьтан саалаабыт. Күннэ толорулар сурунаалтан биһистэххэ, күн бүтүн барыта 80 чааһынай хаһаайыстыбалар уонна бааһынай хаһаайыстыбалара дуоһаардаһан туттараллар. Сүөһү ороһулаан төрүүрүн аарыстаахха, үүт туттарааччылар ахсааннара 100 — чэ кыһа да тийиһи сөп үһү.

— Былырын да сыах бу күннэргэ аһыллан үлэһиттэ. Билигин күнэ ортотунан

1,5 тонна үүт тутуулаан астаһар. Үүт элбээн, арыы нэһилиэтин кыһабынан астанар буолла. Эрдэ нэһилиэти ахсын Чурапчыга 13 — 14 дьаһык арыыны ытарбыт. Бу күнүн 50 дьаһык барбыта. Билигин эмиэ муһулуунна, ас-пыт нэһилиэти уонна онно эһи бэрээһини арыыбыт баар, — дьыллар үлэһиттэр.

Көстөрүн курдук, боро-дуусуа эбиллэ турар чинчилээх. Манна сүөһүлээхтэр бары кыргыт туттараларын кэспиллэр.

— Маарыкчааннаахы потребитель соботуопкада билаанын суотугар туттараллар. Үүтү туттарыы киһи телебуура тутатына бэрлээһин дьонун тэбэстэ. Потребительство таһаардаах, Араас суолунан, көрүүнэн, холобур, утары холодильник, телевизор, видеокамера, духовка олох, "Дружба" эркин биэрэр. Олохтоохтор сайаалкара да ити тэриллэргэ хамаара. Баалаахтарга уу харчынан эмиэ төлөһүлөр, — кэспир сыах үлэһитэ У.В.Попова.

Маастар Т.Н.Михайлова бүтүн суоһунан, биһиги да үксүн бу Ульяна Васильеванын кэлэстэбит. Саамый элбэх үүт туттарааччыларын

интэрнэһирээтибит. Онуоха бааһынай хаһаайыстыбаларыттан холобурдаахха, Николай Петрович Софронов салайар "Тураһаах" быйыл да хайаларыттан да бастык, күннэ 1 центнертэн ордуу үүтү туттаран кэлэбит. Чааһынайдар уругаран Мотрена Гаврильевна Михайлова ааттанна. Ол эбэтэр киниттэн күннэ 38 кг үүт кэлэр. Үүтү таһар автомашина чааһынайдары итэһинэ Хара Хонустаах сайылыкка баар бааһынай хаһаайыстыбаларын хааччыйар эбит. Бу сайылыкка быйыл "Чакыр" уонна "Тоо" бааһынай хаһаайыстыбалара тахсыбыттар. Мара сайылыкка эмиэ иккис хаһаайыстыба — "Тураһаах" уонна "Маарыкчаан" бааллар. Балер ыраах уонна суол — иһи мөлхөх буолан, шаһинан бэйэлэрэ нэһилиэти биригээн аһаллар. Былырын да онук таһыттар.

Чакыр нэһилиэгэр быйылгы үүтү — аһи туттарыы, астааһын тэрээһинэ, дьэ, итинни.

ХААРТЫСКАБА: арыы сыаһар У.В.Попова үлэтин үгэһэ.

С.МАКСИМОВА.

УЛУУС КИЭН ТУТГАР ДЬОНО

Эр киһиэхэ кутун-сүрүн кэһиэхсинэн, нэһиэхэ дьыт-ин иччитинэн, олохун арах-сыпат аргыһынан оролорун күн-күбэй ийэлэрэ — кэргэнэ буолар. Ол иһин ханнык да бэйэлээх дьонун-мааны киһини кытары олох-дьаһах туһунан кэпсээн, бодоруһан барантык, бэйэн да билбэк-кинэн: "Бээ, кини кэргэнэ хайдах эрэ дьахтар буолла?" — диң саныыгың. Чурапчы сэлэниэтигэр интернат-оскуола томторун илин упулар күөл үрдүн өңөй турар уулуосаба сиздэрэй ойуулаах-мандардаах хайдах эрэ остуоруна теремогун санатар дьобус кыстык дьэ баар. Манна түөлбө ытык-мааны ыала Павловтар оло-ролор, киһилэр быйыл иккин 80 саастарын ыйынан быысаһан томтоочу туоллулар.

Анастасия Михайловна билигин ыйаабыт сирэ Кытаанах. Атата төрөөбүтүнэн Матвеев дьэн эбит, ону Нээстээр дьэн оҕото суох киһиэхэ итиллэн, Нээстээрэп буол-бур.

— Оһон дойдубар уонна манна баар Нээстээрэпэр, Малпыайаптар мөһөн аймахтарым буолаллар, — диң Анастасия Михайловна. — Кытаанах сэттэ кылаастаах оскуолатын бүтэрбитин, салгы ыөрөннөхтөн сирдээһин баарар эһим. Манна педучилище баар буолан үгүс саастыгы кыргыттары үөрэнэ кирибиттэрэ. Мин буоллабына ыарыһах ийэлээх, икки кыра балыстаах, бырааттаах эһим, оһон киһилэри көрөн-истэн атахтарыгар туруорар кыһалбата кыһайан, салгы үөрэммэххэ хаалбытым. Ий-эн эрдэ өлбүтү, оһон киһилэри бэйэм көрдүм, ама да ааспытын иһин, сэрин, сут-кура-ан саана ыарахан кэм этэ. Ол курдук, эдэр эмнэик са-асыттан билбитим эрэ үлэ буола сылдаан армияттан кэлбит саллаат уолу, бу Уй-баамын, көрсөн сөбүлэһэн ыал буолбуппун. 1948 сыллаа-хха Сэбиэскэй Армия күнүгэр саахсаамаппыт. Маннай киһи дойдутугар Мындабаайыга көһөн тий-биһпит. Уйбаан оһо оскуо-лаа физкультура учууталына үлэһин сырыттабына "үөрэж кыра" дьоннор үлэ-тиһтэн тохтотон кэбистилэр, киһи ЧПУ-га үөрэнэ сылдьан Сэбиэскэ тутан армияба бар-быта.

[Сэринтэн ыарахан кэлбит орденнаах фронтовигы өйөөн үлэти-эхтарин онугар үөрэһин мы-ыммыта буолан уган кэ-һини, иһини дьылбатыгар кыһаммат буолуу дьэн, аны санаатаахха, дьэ, сүрдээх да эбит. Оччотоогу номенкла-турнай система онук буол-лаа...].

— Дьэ, мин туран "бэйэм үөрэммэтэһин, сатаатар, ки-һини үөрэттэрэн санаабын ситиэм" дьэммин биэтик быһаарынным. Оһон, дьэ-уот оһоннор онугар, салгы үөрэнэр туһунан толкуйдаа-мыт, Уйбаан бастаан ЧПУ-тун бүтүрдэ, оһон аны үрдүк үөрэһи баһылааха дьэн буолла. Инньэ гынан,

харахлытын быһа симэн ба-ран, үс кыра оҕолоох ыал Дьонускай таһынаабы Ки-лэм бөһүөлэгэр көһөн тий-дибит ээ. Уйбаан оскуолаба мизэстэ булан учууталлаа-та уонна кэтэхтэн университе-ка үөрөннэ. Киһимиз оруу-буна уонна сүл олоһу булут. Оһон аҕабыт үрдүк үөрэхтэ-эх историк учуутал диплому-н ылбытын кэһнэ, дойдубу-гар тардыһан, манна, бу то-мторго, 1959 сыллаахха көһөн кэлбиһпит. Уйбаан интер-нат-оскуолаба ыстаарсай итэ-һинэн, оһон военругуна

СӨБҮРҮЙБЭТ СҮРЭХ

тойдору" дьэн альбом-ки-нэ тахсыбыта. Иһимиз үстэ бара сырыттым, Ржев көмүскэлгэр 900 кэ-ринэ саха буйуна өлбүтэ биллэр, оһор ааттарын-суол-ларын чуолкайдаһынна би-лигин үлэ барар. Ити көрдүүр-чинчийэр, сырдатар үлэ барыта ыччакка ана-нар, — дьэн кырдыаба педагог кэһсээнэ ыччакка избилиһинэ. — Ыччалпыт — билигин кэскилбит, бу көһнөрү үрдүк тыл буолба-тах, олох чахчыта. Билигин ыччат барыта куһаҥан буол-батах. Мөлтөх өрүт дөбөнүк харааха бырабыл-лан, бэһиэхэ ыһыллар идэлэ-эх, оһон үрдүтэн саба бы-раһан аныгы ыччат онук-манньык, буюрту буолла" ди-иллэрин мин сөбүлүү исти-бэлпин. Тулабытын ке-рүөххэ: төһөлөөх ыччат үөрэнэ-үлэһин сылдьарый, олохун оносто сатырыый? Наар олох мөкү өртүтүн була сатыыр үгэс киһи да үтүө-эһипитэ суох, хата "үтүктүн" дьэххэ айылаах төттөрү дьаһыһыны онорон эмиз сөл. Аны биһир өттүтүн "ыччат туһугар" да "ыччат туһугар" дьэн этэн лабанхалыыр на-адата суох. Билигин ыччат аныгы олоху кытары тэҥэ хаамсан, техниканы баһыла-абыт, компьютеры билэр, сайдылаах, үөрэхтээх, бэй-эттигэр түмүк оһоннор, сыал туруорунар кыахтаах. Оһон туораттан наар эрэ дьаһа-бакка эбэтэр алыс нэһиэхэ-лээбэххэ, киһиэхэ бэйэтэ то-лук у да а н - т о б у л а н таһааран тугу эмит онорору-гар кыах бизирээххэ сөл. Ити Чурапчы сэлэниэтигэр Ыч-чат киһини оһолор бэйэлэрэ тыл көтөбөн туттан эрэллэ-рин хайгыы саныыбын, тийэһэр тиздэллэригэр баарарбын. "Тыа сиригэр үлэ суох буолла" диң да кулгаах таһынан иһиллэр ээ. Урукку совхозтар билигин баар буо-луохтаахтар дьэбэлпин. Ол эрэри хайдах тыа сиригэр, төрөөбүт төртү буоругар-до-йдутугар, аймах-билэ дьонун ортотугар оһолор, бэйэтэ бас билэр тусаһалаах киһи туох да дьаһыга суох буо-лубай? Оһу сатаан санаа-баппын. Ити үтүө дьыала уон-на чөл олох хамсааһынара ыччаты дьаһытырга, оһу таһынан патриотическай тыһыга нитингэ олус

көмөлөөхтөр. Уһуаан, спор-таал, культура киһиэхэ бөҕө туһуллар, ити ханна да көһөн барбат, мизэстэ туһалыыр туһулар, туттут киһи бэй-этин оһотугар-уруутугар. Урут зонанан күрэхтэһин ди-эн баара, элбэх киһини тар-даары бачча ыччат, бачча ве-теран онукка кыттаахтаах дьэн суол-суол үлэрэн сы-ыллара түһэрэллэрэ. Би-лигини түөлбөнүн үлэһэ ити ныһына тутталара буол-лар, нэһиэхэһэ бары араһын киһини хабарга көмөлөөх буолс оноробун. Бу томторго урут ЧПУ дьэн баара, Саха сирин сайдыы-тыгар сүһкэн үтүөлээх үөрэх тэриэтэ. Саха тыатын тө-һөлөөх бастынтан-бастын ыччата мантан кынат үүнэ-риннэ Саха сирин бү-түннүүтүн устунан учууталла-ан үөрэһи тарбаппытарай, сэрин хонуутугар кыргы-спыттарай итиһинэ ученай, су-руйааччы буолан саха наука-тыгар, литературатыгар бэй-элэрин кылааттарын киллэр-биттэрэй? Быһата, ЧПУ саха саргытын саялыһыта дьир олсуна буолбат. Билигин ки-һи үгэһин утумуна ЧФКСИ аһыллан үлэлээн эрэрин киһи үөрэ көрөр.

Учуутал ханан баарар, ханна баарар учуутал. Киһи сөүрүбүт теленнөөх сүрбэ "кырийдым" эбэтэр "ил-лэһим суох" дьэн оһорон ха-албакка, мэлдьи түбүгүр, ту-гу эрэ булан дьаһырга сыл-дыар. Ол сиринэн, Иван Михайлович ити ахтан аһар-быт физкультураны институ-тун кытары биһир аһыһан-быһыл-быһырын "Чэңи" дьэн телестудия түөлбэ-тин олохтоохторун, сэрин, тыыл ветераннарын сырда-тыга аһаммыт авторскай бизириллэр ыһтан улуус көрөөччүлэрин киһи сө-һэриилэрин ыла. Айылба ийэ сокуонунан хайа да омука, хайа да кэмиз көлүөнэлэр ситимнэлэр утахтарын илдьэ сылдырга уонна кимизхэ эрэ салгы туһуларга айдарыллыбыт сүдү дьоннор баар буолалла-ра биллэр. Кырдыаба буй-ун-учуутал И.М.Павлову ий-тары сэлэргэһэ оһороннун киһи иһеник дьонун дьон-нор кэһкэлэрттэн эбитин илэ-чахчы итэһэйһин.

Бар дьонугугар сылаас сыһааныгынан, үтүө баҕабытынан тулаһан, кырдыаһына кыайтарбакка, ыарыһа ылларбакка, чаҕи-энник-эбдиктик сылдьыт дуу, ытык-мааны кырдыаба-тарбыт барахсаппар — Иван Михайлович уонна Эн оһонун аргыһа, тирээр тирээрин бу-олбут Күбэй хотунун Ана-стасия Михайловна! Төрөлүт оһолоргут, сизэнэргит, хос сизэнэргит сырдык тапталла-ра, уһараабат кыһамыһыла-ра үйэбитин уһатыахтын!

ХААРТЫСКАЛАРГА: үөлэ — Иван Павлов бой-обуой доһорун кытары, 1946 сыл; аллара — Анастасия Ми-хайловна уонна Иван Миха-йлович сизоннэ Иванныын.

Р.СИБИРЯКОВА.

ЭБЭРДЭЛИҨИҨИҨИ

Улуус бэрэ социалнай үлэһиттэрин бэс айан 8 күнүгүн — Социалнай үлэһиттэр бастаан профессиональнай бэрэһэниһтэринэн иһиттик, истинник ээрдэллээхтэ! Дьонун чөлүһүнэ суох үлэһиттэр ситиһиллэри баарарбын, ыһааҕа, кыһалбата уонна ыраһтан олоһтооҕо дьэ кэргэннэрэ психологическай, моральнай өттүгүн күүс-кыама бөҕө туруостары дьэн эрээбит.

Туйаун доруобуйаны, олохтоохтор дьолу-соргуну!

Улуустаагы дьэ кэргэн политикатын уонна социальнай көмүскэл управлениетин начальнига С.И. НИКИТИН.

x x x

Убаастыыр-ытыктыыр биһир идэлээхтиһим, наһаа иһиттик-иһиттик, улуустаагы сар комитетин кылаабынай социальнай Дмитрий Дмитриевич ЛАЗАРЕВЫ өр сылаас улуу субастаах үлэһиттэринэн иһиттик, истинник ээрдэллээхтэ! Дьонун чөлүһүнэ суох үлэһиттэр ситиһиллэри баарарбын, ыһааҕа, кыһалбата уонна ыраһтан олоһтооҕо дьэ кэргэннэрэ психологическай, моральнай өттүгүн күүс-кыама бөҕө туруостары дьэн эрээбит.

Туйаун доруобуйаны, олохтоохтор дьолу-соргуну! Улуустаагы сар комитет, нэһиэхтэр землеустроительтэ.

x x x

Убаастыыллалар, ытыктыыр кэрэ учууталытын КОМУТ-БА Татьяна Николаевна 70 сааһын туолбут аһаҕын бэйэ күнүн ис сүрэхтиһиттэн иһиттик, истинник ээрдэллээхтэ! Дьонун чөлүһүнэ суох үлэһиттэр ситиһиллэри баарарбын, ыһааҕа, кыһалбата уонна ыраһтан олоһтооҕо дьэ кэргэннэрэ психологическай, моральнай өттүгүн күүс-кыама бөҕө туруостары дьэн эрээбит.

Күндү учууталытын Татьяна Николаевна, баарыһаһыт иһэ! Дьонун чөлүһүнэ суох үлэһиттэр ситиһиллэри баарарбын, ыһааҕа, кыһалбата уонна ыраһтан олоһтооҕо дьэ кэргэннэрэ психологическай, моральнай өттүгүн күүс-кыама бөҕө туруостары дьэн эрээбит.

Аһаҕар орто оскуолатын 1993 сыллааха бүтэрбит үөрэнээччилэрэ.

x x x

Күндүтүн саныыр, таптыыр бэрэһиттэн, ыбайдыһыт, Туйаун улуустаагы дьаһалтатын баһылыгын Егор Михайлович ПЕРМЯКОВУ 50 сааһын томтоочу туолбутунан иһиттик, истинник ээрдэллээхтэ!

Түмүс түһүтүр, залобур оһоннор иһиһиттэр дьол-соргу арыллыах, кырдыар, ыһааҕа, кыһалбата уонна ыраһтан олоһтооҕо дьэ кэргэннэрэ психологическай, моральнай өттүгүн күүс-кыама бөҕө туруостары дьэн эрээбит.

Эдүүһин Парасковья, бырааттарын Михаил, Руслан, балтыларын Тоня, Мария, Марина, Настя, Саргы дьэ кэргэттэрэ.

КРИМИНАЛЬНАЯ ХРОНИКА

Бу ааспыт нэдиэлэ улуус үрдүнэн маньык быһылаанар уонна бэрээ-дэги кэһиллэр тахсыталаа-тылар.

Ыам ыйын 28 күнүгэр кэһлэ 10 чаас саана Чурап-чы сэл. Петровскай уул. 4 №-дээх дьэһитигэр 27 саастаах гр. Оксешников төбөтүгэр хайа барыы баас-танан суһал медицинскэй көмөһ наадыарын бил-лэрбитин туһунан тыллабыр кирибитигэр быһаарсмы түмүгэр киһи доруобуйаты-гар куттала суох эт-хаан эһийитин ылбытынан уонна бэйэтэ үнсүспэтинэн хо-лоубунай буруй көбүтүллэрэ а-каастаанна.

Бу күн Чурапчы сэл. Юбилейнай уул. 46-гэр гр. Захаров илинтигэр быһа со-туу баастаах сытарын туһунан тыллабыр кириби-тигэр матырыйаал быһаарылла сылдыар.

Бэс ыйын 1 күнүгэр сар-сырада 9 чаас аһыһа улу-устаагы киһи балыһа фи-зиотерапевтической отде-лениетин мала-сала иһиһы-бытын уонна медицинскэй спирт сүппүтүн туһунан тыл-лабыр кирибитигэр көрдүүр-ирдир үлэ ыһыл-лар.

Эмиз бу күн 2 чаас саана киһи балыһа суһал көмөтүгэр Чурапчы сэлэ-ниэтин олохтооҕо гр. Ни-китин мооньугар дьөлө аһыһы баастаах кирибитин туһунан биллэрингэ үлэ ыһыллар.

Бэс ыйын 2 күнүгэр Хай-ахсыт балыһатыгар гр. Ан-дреева сийигэр дьөлө аһыһы баастаах кирибитин туһунан биллэрингэ үлэ ыһыллар.

3-с чыһылаба сарсыар-да 7 чаас саана кимизэ-биллэбит дьон Чурапчы сэл. "Гастроном" маһаһыһын киллэл тутар түнүгүнэн кириһнэр итирдэр утахта-ры уорбуттарын туһунан тыллабыр кирибитигэр си-лиэһитэйлир-оперативнай бөлөх туруоруллан көрдүүр-ирдир үлэ ыһыл-

лыбытын, ол түмүгэр ити күн кэһлэтигэр уорбаланааччы-лар биллэннэр киһилэр утары хоһуобунай дьыала көбүтүлүннэ.

Бу ааспыт нэдиэлэ об-щественнай сирдэргэ, дьэ-лэригэр айдаараннар кыра күлүгэһиһтибэ тардыл-ланнар мизэрлэннилэр: Кар-дашевская К.И., 1954 с.т., Одьулуун олохтооҕо, Мака-ров А.А., 1971 с.т., Чурапчы сэл. олохтооҕо, Кардашевская А.М., 1967 с.т., Чурапчы олохтооҕо, Михайлов А.Н., 1970 с.т., Чурапчы сэл. олохтооҕо, Сергеев В.А., 1962 с.т., "Күннэй" ХЭТ охранига, Седалищев К.П., 1966 с.т., Одьулуун олохтооҕо.

Нэһиэхтэрээххэ сиргэ салгыһа саанан ытан гр. Никифоров Родион Дмитри-евич, 1978 с.т., Одьулуун олохтооҕо, эмиз админис-тративнай эппиэхтэ тарды-лынна. Сааттан дэң-оһол таһа турарынан, бары саа-лаах дьоннор, булчуттар са-аттан сэрэхтээх буоларгы-тын уонна хайаан да хатып сылдыарытыгар ис дьыала отдела сэрэтэр, ону ирдир-и.

Милиция үлэһиттэрин сокуоннай ирдэбиллэрин толорбоһолор админис-тративнай эппиэхтэ тарды-лыннылар: Винокурова С.Д., 1973 с.т., Чурапчы сэл. олохтооҕо, Кирилина А.В., 1973 с.т., Чурапчы сэл. олохтооҕо, Пономарев С.И., 1980 с.т., ЯТЭК студен-тка.

Ааспыт нэдиэлэ 4 киһи итирик туруктаах сылдьаннар мизэрлэннилэр. Бэрээдэги харыс таһыһына массовынаа-тахсаннар дьуһурустубала атылар: суолу өрөмүөннүүр көрөр ГУП, "Чурапчы агро-ноба" ААО, "Арчы" УеУК Грахиттарыгар тахсыбаты-лар: АЗС, "Коммунальни-ДП, "Алма-Даймонд", "Са-хамедстра", ЖКХ управле-ниета, киһи балыһа, аһе-ка, Чурапчы сэл. управле-ниета, лесхоз.

А. ЭВЕРСТОВ
1 кылаастаах
специалист
милиция майор

Маралаайы бөһүөлэгэ тэриллибитэ 50 сылын көрсө

Ада дойдуга Улуу сэринтэ кыайынан түмүктэнэн, дьоно-сэргэтэ хөгү көһөрүллүүттэн эргиллэн, сана ыялар үөскээниэр, сана бөһүөлэктэр тутуллан, Чурапчы оройуонугар олох күүстүү оргуйбута. Бүтүрхэй хаһаайстыбалар холбоһон бөдөһсүбүт колхозтар тэриллибиттэрэ, үгүс тутуулар ытыллыбыттара.

Мугудай нэһилиэгэр М.Горькай аатынан колхоз тэриллибитэ. Колхозуу нэһилиэк биир баар-суох чабылхай ыччата И.И.Сивцев салайбыта. Оскуолаах Маралаайы кырдалыгар кэккэлэспит титовой дьыалардаах, республикага тыа сиригэр бастакынан титовой кулууптаах, бастакы механизированнай хотонноох, стадионнаах, электричество уотунан сандаарбыт Маралаайы бөһүөлэгэ төрүттэммитэ быйыл 50 сылын туолар. Колхозтаахтар күүрээниэх үлэ түмүгэр баара-суога икки сүл иһигэр сана улахан бөһүөлэги тутан сандаардыбыттара. Үлэттэн үлэ ситиллэн тахсан үрдүк ситиһинилээбит колхозуу салайбыт, кыайылаах үлэни тэрийбит И.И.Сивцев туһунан сырдык өйдөбүл биир дойдулаахтарын, билэр дьоннорун өйдөрүгэр-сүрэхтэригэр тыыннаах. Эдэр ыччакка, үүнэр көлүөнэбэ кини туһунан өйдөбүлү тириэрдэр бабартан кинини билэр, ол сылларга үлэлээбит дьоннор ахтыларынан дьон-сэргэ билкитигэр тириэрдэхпитин бабарабыт. Маралаайы бөһүөлэги кини уулесатыгар нэһилиэк сходуун быһаарытынан И.И.Сивцев аата иһэрилиннэ.

Мугудай нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга Константин Жирков.

тэриэстэ секретара Афанасий Сивцев көбүлээһининэн стадион тутуллубуттара. Кулууптук Саха сирин тыатыгар бастакы улахан кулууп ээ. Үлэни тэрийи үчүгэй буолан ситиһинибит улахан. Кэлин ССКП райкомун быһаччы анааһынан Иван Ильичи Сыланна В.Гаганова бачыымынан дьэн ааттаан ыыппыттарыгар колхозтаахтар ытымаары дьирээ бөсө буолбуттара".

Тутуу үлэтин туһунан кылгастык кэпсэтэххэ итинник. Аны хаһаайстыба сүрүн үлэлэрин — ынах-сылгы иититин, от-бурдук үлэлэрин туһунан билиһиннэриэхпитин бабарабыт.

ОТ-БУРДУК ҮЛЭЛЭРЭ

1955 сыллаахха атырдьах ыйыгар М.Горькай уонна Төлөйтөн Калинин ааттарынан колхозтар холбоһоннор оройуонга биир са-

Протодьяконов, Хаппытыанал Колля дьуккүөрдээхтик үлэлээбиттэрин кырдыабастар кэпсиппир.

Ыччат-комсомольскай механизированнай ферманы Лыбынтахха тутуу Маралаайыны тутууну кытта тэннэ сабаламмытын үөһэ ахтан аһарбыппыт. Манна Е.Г.Оконешниковы этэн аһарар наада. Егор Гагариныын бэйэтин кэмигэр улахан үөрэхтээх киһи этэ. Чурапчы икки кылаастаах начальнай училищетыгар үөрэммитэ, нууччалыы ыраастык кэпсэтэрэ. Кини туһунан уруккута механизатор В.Г.Толстоухов маньык кэпсир: "Обоннор массыынага олорон сотору-сотору куораттыр, аһаах хонугунан өрөһөлүү тимири тизээн аһалар. Ол барыта электростанция, ферма механизациятын тэриллэрэ, араастыа хаһаайстыбатын массыына-лара, ынах ыыр, уулатар, ынагы сизмэллир аппараттар, мотордар буолаллара. Обоннор кэпсэтин кыайар буолан, куоракка үгүстүк тизэтибит. Уйбаан бидьыиска туһалаабыт киһи".

Ынагы искусстванный буолаты 1956 сыллаахха республика бастакынан Лыбынтах ферматыгар киллэриллибитэ. Анал курска үөрэммит А.Н.Оконешников бэрт таһаарылаахтык үлэлээн иһэн эдэр сааһыгар ыарахан ыарыытан олохтон туораабыта, иннэ гынан, бу үлэ тохтоон хаалбыта. Хотон механизацията 1955 сыллаах кыстыкка ситэн-хотон үлэбэ киирбитэ. Таньыга Хмара дьэн нуучча салалтатынан Н.Пермяков, ини-бии Крюковтар, И.Коркин, А.Оконешников үгүс сырала-рын бизээн туран үлэбэ киллэрибиттэрэ.

Механизированнай фермага Төлөйтөн бастык ыанньыксыттар М.С.Смирникова, А.Г.Лаврентьева, М.И.Романова, Е.А.Захарова уо.д.а. көһөн кэлбиттэрэ. Чурапчытан комсомольскай путевканы М.Е.Фомина тахсыбыта. Ол үрдүнэн үлэбит иһин тийбэтинэн уолаттар ынах ыаһыгар ылсыбыттара: М.Н.Гоголев, В.В.Коркин ыанньыксыт буолбуттара.

Ити курдук, бөдөһсүбүт калининнар олус күүрэн туран үлэлээн сана сабахтарга хардылаан испиттэрэ. Кыайылаах үлэни таба аттаран тэрийбит, дьону көбүлээбит "Бочуот Знага" орден, икки Кыһыл көмүс медаллар каалердара, Саха АССР Верховнай Советын депутата, НХСБСБ иһин тегүллээх кыттыылаага, республиканскай суолталаах персональный пенсионер, аатырбыт председател И.И.Сивцев, ол күүрээниэх сылларга кыайылаах үлэһиттэр тустарынан кылгас суруйуубутун СССР Государственной Бирэ-мийэтин лауреата М.С.Толстоухов тылларынан түмүктүүбүт: "И.И.Сивцев үгүс салалтатынан дьону кыайа тутан үлэни-хамнаы тэрийбит киһи. Үүнэн туар үөл мастан аһаах хонук иһигэр дьыа-уот тутулан тахсара киһи санаатын кынаттыра. Салан да дьон уус буолан барбыттара. Ыччат дьон, биһиги, үлэбитинэн-хамнаспытын уонна салайааччытынан наһаа кээн туттарбыт. Суолунан аһар дьон сөрөн көрөллөрө. Үлэ режым дьиннэ ким да наадыйбат буолара. Ол барыта биһиги аһаларбыт, эһэлэрбит иһиһилэрин түмүгэ буолуохтаах. Киһи барыта турун үлэлээбитэ ситэн сурукка киирбэт элбэх. Биһиэххэ бу юм олус үчүгэй өйү-санааны иһэрибитэ. Киһи дьон туһугар үлэлэһтээх дьэн, ол санаанан салайтаран олох олорон кэллэбит. Уйбаан бидьыс курдук дэниэ үөскүүр чабылхай талааннаах салайааччы аата хайаатар дабаны үйэтитилихтээх. Үүнэр көлүөнэ олохун, үлэтин-хамнаһын билкиттээх, сыана-гыһаах дьэн өйдөбүлүнэн этэбин".

ХААРТЫСКАЛАРГА: үөһэ — аатырбыт председател И.И.Сивцев; аллара — 1954 с. Москва НХСБСБ-тын кыттыылаага ыанньыксыт П.П.Гуляева.

ЧАБЫЛХАЙ САЛАЙААЧЧЫ ЭТЭ

ОЛОҔУН БАСТАКЫ ОЛУКТАРА

И.И.Сивцев ситэтэ суох орто оскуола боруогун 16 сааһыгар атыллаабыта. Айылбаттан бэрлэһит сыты-булука өйдөөх уолчаан партизан учуутал А.Е.Платонов салалтатынан комсомол чилинэ буолбута, онон олоххо актыыбынай позициялаах иһиллэн тахсыбыта. Комсомоллаах ыччаттар сана былаас дьаһалларын олоххо киллэрсипитинэн барбыттара. Ыһык, хомуур үлэлэригэр боломуочунайдыллар, нэһилиэннээбэ араас лекциялары, дакылааттары онороллоро. Бэйэтин саастылаахтарыттан Иван Сивцев тылынан өһүнэн, өйүнэн-санаатынан, үлэбэ тэрээһининэн чорбойон, баһылыр-көһүлүүр оруолунан барбыта, дьон сэнээриитин ылбыта, араатардыр талааннаабын оннообор кырдыабас дьон өйдөбүттэрэ уонна сэнээрбиттэрэ. Бастакы улахан дакылааты Тэнээри сайылыкка онорбута. ССРС бастакы Конституциятын бырайыагын дүүүл-лэһини тэрийэн дьону астыннар-быта, онтон ыла дьону тэрийэр, көбүлүүр дьобурдаабын итээбиппэр.

Оскуола кэнниттэн Кытаанахха ааһар балаһан сэбиэдиссэинэн үлэлээбитэ, онтон салгыы Докуускайга политической-сырдатар үөрэххэ үөрэммитэ. Үөрэбин бүтэриктэ Мэнэ-Ханаластан төрүттээх А.П.Скрябин дьэн следователь кыһыы кэргэн ылбыта. Эдэр ыал Нурапчага үлэһит буолан ананан тахсыбыттара. Александра Петровна следователээбитэ, Иван Ильич ССКП райкомугар үлэлээбитэ. Бастаан инструктордаабыта, сэрин сылларыгар байыаннай остоула начальнигынан сылдыбыта, райком пропагандага отделын, тэрийэр отделын, партийнай кабинет сэбиэдиссэйдэринэн үлэлээбитэ. Ити сылларга дойдутугар эргиллэн колхозу салайар санааба кэлбитэ. Мугудай колхозтарын сирдэрин-уоттарын, баайдарын-дохуоттарын ситиһи үөрэппитэ. Полит-үөрэхтэри ыта сылдьан үс сылы быһа холбоһон бөдөһсүбүт хаһаайстыбалар үлэбэ кыахтара улаатарын, ситиһилээх буолуохтарыгар өйдөтөр үлэни ыыппыта. "Сайдылар" өттүлэригэр үл аһаа Н.А.Пермяков, учуутал Г.И.Сивцев, "ыччаннар" П.Д.Пермяков агитациялыллар. Хас да сайын М.Горькай аатынан уонна "Сайдылар" колхозтар ыччаттара сир ортотугар Үчүкүэй үрээдэр көрсөн оонньоон-күлэн, үөрөн-көтөн, мунньахтаан аһаллара. 1950 с. икки колхоз ыччаттара хаһаайстыбалары холбуур наадатын туһунан уураахтаан КПСС райкомугар анал сурук киллэрбиттэрэ. Ити сылларга кураан иккиһин эргийэн хаһаайстыбалар сүөһүлэрин ыраах өрүстэргэ үүрэн кыстаар эһилэр. 1951 с. олунууга кыстыыр ото тийбэт "Сайдылар" 800 ынах сүөһүлээбэ, сылгылардааба, оттон М.Горькай аатынан колхоз оҥо элбэх, сүөһүтэ аһаах этэ. Ол иһин райком бюротун уурааһынан хаһаайстыбалар холбоһор буолбуттара. Кулун тутарга, очкутообута балаһа кэнээн иһэр "Сайдылар" киннэ Бүөчээнигэ колхозостар холбоһор улахан мөккүөрдээх

мунньахтара буолбута. Манна сүрүн быһаарар күүһүнэн нэһилиэк ыччаттара эһилэр. Бөдөһсүбүт М.Горькай аатынан колхоз тэриллибитэ, председателинэн И.И.Сивцев быһбардамыта. Ыччаттар өйөһүннэринэн колхоз кинини Маралаайыга, оскуолаах кырдалга, улахан айан суолун үрдүгэр тутарга быһаарыттара. Ити курдук И.И.Сивцев дойдутугар сипит-хоппут салайааччы буолан эрлэнэн тахсыбыта.

ЫЧЧАТ — КОЛХОЗ ТӨҔҮҮ КҮҮҔЭ

Сэрин ыар сылларын аас-туор олохун иһэһэй тирбээбэ быстыбатынан туораабыт обургу оҥолор улаатан-ситэн колхоз төһүү үлэһиттэрэ буолбут комсомол-цтар уонна ыччаттар ханнык бабара үлэбэ, мунньахтарга сана талбыт председателлэрин өйөбүчү буолбуттара. Манна суоҥу баар оноруу ыарахана өйдөнөр сиринэн, М.Горькай аатынан колхоз ыччаттара сана Маралаайыга туту-пук сыраалаах үлэлэрин ахтан аһар тобосостоох. Бөһүөлэктэ туту-та арбаа кырдалга үөл маһы кэр-дэн тутулубут титовой дьыалар кэккэлэриктэн сабаламмыта. Мас үлэтигэр уолуун-кыһытын бары кыттыбыттара. Үгүстэр сүөһү үлэ-тин быһыгар үлэлээбиттэрэ.

Ол сылларга 17 саастаах, билигин Герой-иһэ Е.Г.Пермякова бу курдук кэпсир: "Мин бэрэбинэ тизийитигэр сылдыбытым. Кыр-гыттар элбэх эһитит, бары иккиһи оҥуостаахпыт. Арай бидьаа Маал-пата сылгыһыт аһалаах буолан, атынан таһар. Мин, Катакова Аана, Сивцева Маалпа, Сивцева Ааныс-ка, Сивцева Олөөнэ, Сивцева Та-ня, Красильникова Олөөнө, Дьяч-ковская Тая буолан сылдыбыт-пыт. Уолаттар кэрдэллэр, өссө майнай маспытын сырабаа ууран бизэр эһилэр, онтон наһаа кулүү гыналларын иһин кыһыран бэйэ-бэит тизээр буолбулупт". Оттон "Бочуот Знага" орденнаах И.Д.Пермяков маньык кэпсир: "Мас кэрдиитигэр сылдыбытым. Күннэ ортотунан 17 үөл маһы охторон, саас устата 700 — тэн тахса бэрэ-бинэни кэрдибитим. Наар сана дьы-лэри тутуу буолбатах, алаастартан эргэ дьыалэри эмиз киллэрэбит. Биһиги көтүрэн, тизээн бизэрби-тин кыргыттар таһаллара. Аны Ма-ралаайыга эрз буолбака, Лыбын-тахха эмиз таспыппыт".

Москвага НХСБСБ-тын кытты-ылааба М.Е.Сивцев кэпсээнин ис-тизэбин: "Маннай Чыччантан Кир-гизлэй Попов, Дьөгүөр, Микитта, Сомсуун Оконешиковтар, Олөксей Гоголев, ини-бии Варла-мовтар, Уйбаан Попов, Сүөдэр Пермяков буоламмыт иһин тыаба мас кэрдибиттэ. Таһааччылар атыттар, кыайылаахтар күннэ 19—20 кырыныны онороллоро. Сылгыһыттар атыырдарынан таһаллар. Холосбу, Васильи Тол-стоухов уонна Уйбаан Гуляев сэт-тэли, Уйбаан Аммосов 5 атыыры-нан. Салгыы икки сүл мас кайыты-ытыгар сылдыбытым. Төрдүө эти-

бит: адам, мин, Танараһыт Охо-ноһой уонна Луукус Сэмэнэ. Или-ини эрбиһэр буолан наһаа иһисти-илээх үлэ этэ. Итинник үлэлээн са-ас 1953 с. быһбарга кулууп дьы-тин үлэбэ киллэриппит. Лыбынтах хотонун эмиз сана маһынан ту-луппук. Мин, Моттоону Уйбаана уонна Олөксей Варламов буолан кизэһэн сылайан нэмэлтэ буолу-охпугар дьэри сүүһүнэн өһүнү-тарт да тарт. Оскуола тутуутугар икки миэтэрэ дьириннээх траншея хаһан, ол үрдүгэр акылаат түһэр-биппит. Илин эркин траншеятын Бааса Лөгөнтөйүнүн икки хас-пылпыт. Төлөйдүүн холбоһон ба-ран, Нукуу, Сэмэнэ, Хабырылла Тарабукин, Сүөдэр Смирников ту-тууга кэлбиттэрэ. Микитта, икки Киргизлэй обонньоттор маастар-дар. Тэрэппээн, Тарас Сивцевтар биригэдирирдэр. Элбэх тутууну ыыппыппыт. Чыччангынан, Төлөйдүүн кыстык хотоннорун, сайылык титиктарын бөбөнү".

Күүстээх үлэлэр тэрээһиннэ-рин туһунан үлүн сылларга хонуу биригэдириринэн үлэлээбит Д.Д.Сивцев маньык кэпсир: "Уй-баан бидьыс нэдиэлэбэ биридэ мунньахтыр, үлэни аттарар. Ба-ча хонукка, маньык үлэлэр дь-эн, ону толорторобун, туолба-таһына мөбүлэбин. Саамай эрэй-дэммитин Чурапчы оскуолатын саһааным сүүс атынан тизийн этэ. Фермаларга хоно сытан хоту Той-он Уйалаахтан таһабыт. Биир киһи 4-5 атылдьа сылдыар, сэл-сэбир-гэл алдьанара кэмэ суох. Ол саһаан харчытын ымыһыта. Хар-чынан колхоз араас тээбэрин атыылаһар, биһиэхэ көлөһүн күө-э аабыллар. Бөһүөлэккэ уот киллэ-риитигэр, атын да идээбэ анаан бидьыс ыччаттары үөрэххэ ыталаабыта. Пермяков Нукулай, Дьячковская Мингэтэ монтер, Крю-ков Нукулай, Гуляев Сэмэн, По-пов Бөтүрүүс тракторист, Пермя-ков Бөтүр суоппар, Уус Нукулай слесарь, Пермяков Данил агроном үөрээбэр барыттара. Аны орто ос-куоланы бүтэрбит ыччаттарбытын Андрей, Михаил Сивцевтэри, Ки-рилл Оконешиниковы Москвага үрдүк үөрэххэ ыыппыппыт. Тито-вой кулууп уонна комсомольскай

амай улахан Калинин колхоз тэ-риллибитэ. Председателинэн эмиз И.И.Сивцев талыллыбыта. Ыһык сирин эмиз лаппа кэнээбитэ, ити сылларга төлөйдөр ыһыларынан аатыран председателлэр Д.Е.За-харов медалынан наһараадалам-мыта. "Калининнар" гектартан 11,4 ц үүнүүнү хомуйан саамай үрдүк көрдөрүүнү ситиспиттэрэ. Сүөһү аһылытын бэлэмнээһиннэ, от үлэтигэр колхозтаахтар үрдүк ситиһинилээн үлэлэрин оһыта рес-публикага тарбаммыта. Ол кур-дук, иккиһи охсору холбоһон оһустарыга киирбиттэрэ. Кини-лэртэн И.Д.Пермяков, А.В.Гого-лев 401, И.К.Аммосов 385 гекта-ры сайын устата оһустарыттара. Иһин отчуттары ортотугар туспа күрэхтэһи барара. Бастын оһо-оччулар А.Н.Сивцев, И.Г.Полов биридди бэйэлэрэ 1-1,2 га сир тэ-лэкилииллэр. Кэбиһээчилэр эво-люцияртан М.Б.Сивцев 590 тонна-ны кыдамалаабытын И.А.Гуляев 10 тоннаан аһара кэбиспитэ. Кыһынын тизээр-таһар үлэлэргэ оттоһунтан итээһэ суох күүрээ-нээх күрэхтэһиһилэр тэриллэллэрэ. М.П.Терютин советобун 8 көлөнөн от тизээн бастынар кэккэлэригэр сылдыра. Итинник үлэлэр түмүктэринэн колхоз кэккэ сыл-ларга республикага социалисти-ческай куоталаһыа кыайылааба буолан Москвага икки төгүл НХСБСБ-гар кыттыбыта. И.И.Сив-цев икки Кыһыл көмүс медалынан наһараадаламмыта. Үгүс киһи наһараадаба тиксиптэ, Москвага ити быһытаһа сылдыбыта.

ҮРҮҢ ИЛЭ КҮРЭҔЭР

Ыанньыксыттар уоннуу ынагы ыыллара.Торбос ийэтигэн араа-рылла илигэ, онон ыанньыксыт 20 төбө сүөһүнү көрө. Үгүт ыама республика үрдүнэн тыһыынча-лаах киирбигэ тийэ илигэ. Ити кир-бинин бастакынан М.Горькай аатынан колхоз ыанньыксыта П.П.Гуляева аһары түспүтэ. Кини хас биридди ынахтан ортотунан 1312 литри ыан иккис миэтэрэ тахсыбыта.Прасковья Проколье-ва 1953—1955 сс. РСФСР Верхов-най Советын депутатынан быһбар-даммыта. 1954 с. Москвага тыа хаһаайыстыбатын бастынарын субэ мунньаар кыттыыны ылбыта, үрүн көмүс медалынан наһараа-даламмыта. Киниэхэ анаан поэт Дьуон Дьянылы "Ыанньыксыттар" дьэн поэматы суруйбута. РСФСР-га депутаттаах мугудайдарга өссө биир үөрүү эбиллибитэ: — респу-бликага бастакынан толору механизациялаах хотон тутулар буолбу-та.

Оннук хотон, биллэн турар, тыа быһыгар тутулубат. Манна даһатан эттээх, тыа сирдэригэн эмиз бастакынан Мугудай элек-тричество уотунан сандаарбыта. Дьобус локомотив Маралаайыга уот биэрбитэ. Остуолбалары туру-оруу, проводын тардыы барыта илиһинэн оһоһуллубута. Манна Нукулай Пермяков, Нукулай

Балаһаанын бөлөһүөгэ Татьяна ЗАХАРОВА.

